

Διδασκαλία της γραμματικής

Η **γραμματική** είναι ένα σύστημα κανόνων και κοινωνικών συμβάσεων που θεσπίζεται από ένα κοινωνικό σύνολο. Έχει ως κοινό κώδικα επικοινωνίας την **προφορική και γραπτή** μετάδοση του μηνύματος, ώστε η πληροφορία που διακινείται μέσα από ένα κανάλι επικοινωνίας να γίνεται αντιληπτό από όλα τα μέλη του κοινωνικού συνόλου.

«Η γλώσσα δεν είναι ένα άκαμπτο αλλά ένα δυναμικό σύστημα. Εξελίσσεται και αλλάζει μεγαλώνει και αυτό-διοργανώνεται από τη βάση της με τρόπο ζωντανό, όπως ακριβώς κάνουν και άλλα πολύπλοκα συστήματα» (Larsen-Freeman 2006).

«Η γλώσσα ορίζεται ως ένα εσωτερικευμένο σύστημα κανόνων, με βιολογική και ψυχολογική υπόσταση. Πιο συγκεκριμένα, η λειτουργία του γλωσσικού μηχανισμού είναι μέρος του γενετικού μας κώδικα και αποτελεί μέρος της ανθρώπινης συμπεριφοράς. Η νοητική αναπαράσταση των κανόνων που γνωρίζουμε όταν γνωρίζουμε μια γλώσσα ορίζεται ως **γραμματική**. Ο όρος «**γραμματική**» αφορά επίσης και το θεωρητικό μοντέλο που υιοθετούμε για να μπορούμε να παρατηρούμε, να περιγράψουμε και να ερμηνεύουμε τα γλωσσικά δεδομένα.» (Ρούσσου 2015)

Παραδοσιακή Γραμματική

- ▶ Η γλώσσα υπάρχει και ο ρόλος του γλωσσολόγου είναι να δημιουργεί μία τυπική περιγραφή των κανόνων της (να παρέχει τη Γραμματική της).
- ▶ Η προσέγγιση αυτή χρονολογείται από την εποχή της κλασικής Ελλάδας και εν συνεχεία των Ρωμαϊκών γραμματικών που αποτέλεσαν τη βάση της Ευρωπαϊκής παράδοσης στη διδασκαλία της γραμματικής.
- ▶ Η παράδοση αυτή μας είναι γνωστή και οι περισσότεροι τη θυμόμαστε ως τυπολατρική και αρκετά μονότονη.
- ▶ Είναι επίσης η παράδοση που μας κληροδότησε τους περισσότερους και πιο γνωστούς γραμματικούς όρους: ρήμα, ουσιαστικό, επίθετο, επίρρημα, υποκείμενο, αντικείμενο, προσδιορισμός, κ.ο.κ.

Ψυχολογική Προσέγγιση

- ▶ Η γλώσσα είναι αποκλειστικά ανθρώπινο φαινόμενο και έχει δημιουργηθεί σύμφωνα με τη δομή του ανθρώπινου εγκεφάλου.
- ▶ Η προσέγγιση αυτή αποτελεί την πιο διαδεδομένη θεωρία που εστιάζει στην πνευματική εξέλιξη και εφαρμόζεται στο εκπαιδευτικό περιβάλλον.
- ▶ Οι γραμματικές αυτής της προσέγγισης επικεντρώνονται στη δομή, την κανονικότητα, τη γενίκευση των δομών και ενίοτε στην πανανθρώπινη διάσταση, αφού θεωρούν ότι οι ανθρώπινες γλώσσες στην ουσία είναι ίδιες.

Κοινωνική Προσέγγιση

- ▶ Έχει επικρατήσει στις θεωρίες των κειμενικών ειδών και εστιάζει στην κοινωνική και πολιτιστική διάσταση της δημιουργίας του κειμενικού λόγου
- ▶ Δεν απορρίπτει την ψυχολογική διάσταση αλλά δέχεται ότι κάθε τι το ψυχολογικό είναι κοινό για όλη την ανθρωπότητα, ενώ το επιστημονικό ενδιαφέρον βρίσκεται στη διαφοροποίηση των γλωσσών.
- ▶ Οι γραμματικές αυτής της προσέγγισης προσανατολίζονται περισσότερο στη σημασία και τη λειτουργία: «Ποια η σημασία ενός τμήματος της γλώσσας λόγω της λειτουργίας του;»

Αυτές οι προσεγγίσεις, που στηρίζονται σε ερευνητικά ευρήματα και επιστημονικές θεωρίες, ονομάζονται **μέθοδοι διδασκαλίας**.

Όπως, λοιπόν, υπάρχουν αρκετές μέθοδοι διδασκαλίας, που αντιμετωπίζουν τη γλώσσα και τη διδασκαλία της με το δικό τους τρόπο, έτσι υπάρχουν και διαφορετικές απόψεις και θεωρήσεις για το **τι είναι** και **πώς πρέπει** να διδάσκεται η γραμματική των γλωσσών αυτών.

Σε μία προσπάθεια διάκρισης της γραμματικής ως προς τη λειτουργία της, η γλωσσολογία περιγράφει τη γραμματική στα εξής είδη: Γραμματική: 1. Ρυθμιστική ή κανονιστική
2. Περιγραφική

- ▶ Ρυθμιστική ή κανονιστική Γραμματική: Με τον όρο **ρυθμιστική ή κανονιστική** γραμματική εννοούμε τη γραμματική που προδιαγράφει **κανόνες** για τη σωστή χρήση της γλώσσας (*πως πρέπει να μιλάμε*).
- ▶ Η **περιγραφική** γραμματική βρίσκεται στον αντίποδα της ρυθμιστικής γραμματικής, αφού προσφέρει περιγραφή της χρήσης της γλώσσας σε **καθημερινές επικοινωνιακές περιστάσεις** (*πως μιλάμε πραγματικά*).

ΠΕΡΙΓΡΑΦΗ	DESKRİPTİF ΠΕΡΙΓΡΑΦΙΚΗ	NORMATİF ΡΥΘΜİΣΤΙΚΗ
Türkçe'de bütün ekler sözcük sonuna getirilir. Örnek: Yol-cu, yol-cu-luk, yol-cu-luk-lar		
Türkçe'de dişil ya da eril ad yoktur. Cins erkek ve dişil sözcükleriyle belirtilir. Örnek: erkek kedi, dişil kuş		
Türkçe'de anlatımı güçlendirmek için bazen bir sözcük tekrar edilerek kullanılır. Örnek: mavi mavi gözler, güzel mi güzel bir kız		
Niteleme önadları, bir addan önce gelerek, adların büyük, küçük, dar, geniş, düz, yuvarlak, sert, yumuşak, acı, tatlı, güzel, çirkin, zayıf, kuvvetli vb. Özelliklerini, ya da başka durumlarını gösterir. Örnek: zengin adam, zayıf kadın, yaşlı adam		
Şimdiki zaman eki -ıyor, kendinden önceki ünlüye uygun olarak, -iyor, -uyor, ve -üyor olur. Örnek: al-ıyor ver-iyor bul-uyor gör-üyor		

Μία άλλη διάκριση γίνεται ως προς τη χρήση της γραμματικής σε **διδασκτικό - και εκπαιδευτικό γενικότερα - περιβάλλον.**

Γραμματική: Παιδαγωγική και Θεωρητική

- ▶ **Θεωρητική:** Η **θεωρητική γραμματική** αξιοποιεί γλωσσολογικά δεδομένα για την **καταγραφή και περιγραφή** του **φαινομένου της γλώσσας** γενικά. Αποτελεί **θεωρία γλώσσας** και αξιοποιείται για τη γλωσσολογική ανάλυση. Η θεωρητική γραμματική **δεν** χρησιμοποιείται στη διδασκαλία της ξένης γλώσσας.
- ▶ **Παιδαγωγική:** Η **παιδαγωγική γραμματική** χρησιμοποιείται αποκλειστικά για τη **διδασκαλία της ξένης γλώσσας** ή την ανάπτυξη της γλωσσικής επίγνωσης της μητρικής γλώσσας. Αυτή η γραμματική είναι εξ ολοκλήρου **ρυθμιστική** και χρησιμοποιείται σε όλα τα διδασκτικά εγχειρίδια.

- ❖ **Κάθε φυσικός ομιλητής** μίας γλώσσας κατέχει τη γραμματική της γλώσσας, και ας μην μπορεί να την περιγράψει με επιστημονικούς όρους.
- ❖ Οι **γραμματικοί όροι** που χρησιμοποιούνται κατά τη γραμματική περιγραφή και ανάλυση ονομάζονται **μεταγλώσσα** (π.χ. ρήμα, πρόθεση, έγκλιση, υποκείμενο, επιρρηματικός προσδιορισμός).
- ❖ Οι φυσικοί ομιλητές μίας γλώσσας ξέρουν γραμματική, ακόμα κι αν δεν γνωρίζουν τη **μεταγλώσσα**. Ξέρουν τη γραμματική της μητρικής τους γλώσσας, την οποία κατέκτησαν φυσικά, πριν πάνε στο σχολείο.
- ❖ Όταν κάποιος μαθαίνει μία ξένη γλώσσα, αποκτά σταδιακά το γλωσσικό σύστημά της, στο οποίο, όπως είπαμε, περιλαμβάνεται και η γραμματική.

Κατά τη διάρκεια της εκμάθησης της **δεύτερης / ξένης γλώσσας (L2)** οι μαθητές αναπτύσσουν ένα δικό τους **ενδιάμεσο γραμματικό σύστημα** (interim grammar), που δεν ταυτίζεται ούτε με το σύστημα της L1 αλλά ούτε και με αυτό της L2.

Το **ενδιάμεσο γραμματικό σύστημα** λειτουργεί ως μία γεφύρωση μεταξύ του γνωστού οικείου γραμματικού συστήματος της μητρικής (L1) και του νέου συστήματος της ξένης γλώσσας (L2).

Το **ενδιάμεσο γραμματικό σύστημα** αποτελείται από τις αρχικές γνώσεις γραμματικής της μητρικής γλώσσας, τις οποίες ο μαθητής χρησιμοποιεί για να κατακτήσει το νέο γραμματικό σύστημα.

Μέσα από τη διαδικασία της **δοκιμής και πλάνης**, αλλά και της **συνειδητής διδασκαλίας και μάθησης**, ο μαθητής αποκτά το νέο γραμματικό σύστημα, τροποποιώντας και προσαρμόζοντας σταδιακά το **ενδιάμεσο γραμματικό σύστημα** στη νέα γλώσσα.

Σε ιδανική περίπτωση, όσο ένας μαθητής προοδεύει στην κατάκτηση της νέας γλώσσας, τόσο συρρικνώνεται το ενδιάμεσο γραμματικό σύστημα, παραχωρώντας τη θέση του στο ορθό γραμματικό σύστημα της νέας γλώσσας.

Σπάνια, βέβαια, επιτυγχάνεται η απόλυτη αντικατάσταση του **ενδιάμεσου γραμματικού συστήματος**. Κάποια κατάλοιπά του παραμένουν.

Οι Βασικές προσεγγίσεις διδασκαλίας της γραμματικής.

- ▶ Ο μαθητής χρησιμοποιεί, ανάλογα με την ηλικία και τις προσωπικές του προτιμήσεις ή εμπειρίες, τη μεταγλώσσα της γραμματικής για να κατακτήσει το νέο σύστημα.
- ▶ Στην πράξη αυτό σημαίνει, ότι ένας μεγαλύτερος σε ηλικία μαθητής αποζητά περισσότερη άμεση διδασκαλία και επεξήγηση της γραμματικής, ενώ ένας μικρότερος σε ηλικία μαθητής δεν μπορεί εύκολα να παρακολουθήσει θεωρητική διδασκαλία της γραμματικής.
- ▶ Αυτή η ανάγκη διάκρισης της διδακτικής προσέγγισης σύμφωνα με την ηλικία του μαθητή, διαχωρίζει τη διδασκαλία της γραμματικής σε δύο νέες προσεγγίσεις:

Η πρώτη προσέγγιση είναι η **παραγωγική** διδασκαλία της γραμματικής.

Παραγωγική (deductive) διδασκαλία: Η διδασκαλία της γραμματικής γίνεται με την παράθεση κανόνων, που συμπληρώνονται με παραδείγματα εφαρμογής τους. Ο εκπαιδευτικός παραδίδει, δηλαδή, το φαινόμενο και παραθέτει έναν ρυθμιστικό κανόνα τον οποίο οι μαθητές καλούνται να εφαρμόσουν σε παραδείγματα που συχνά δεν έχουν επικοινωνιακή στόχευση.

Η **παραγωγική** διδασκαλία στηρίζεται στην **επεξήγηση**, την **ανάλυση** και τη **σύγκριση**.

1

- Παρουσίαση παραδείγματος

- Επεξήγηση

3

- Άσκηση με συγκεκριμένα ερεθίσματα

Η παραγωγική διδασκαλία δέχεται κριτική, γιατί

- η γραμματική διδάσκεται **απομονωμένη**.
- η **έννοια** δεν είναι το κεντρικό ζητούμενο.
- η **άσκηση** συχνά είναι μηχανική.

Ως δεύτερη προσέγγιση αναφέρεται η **επαγωγική** διδασκαλία της γραμματικής.

Επαγωγική (inductive) διδασκαλία: Η διδασκαλία της γραμματικής γίνεται επαγωγικά, βασίζεται δηλαδή στην παρουσίαση των γλωσσικών δομών με παραδείγματα, ενώ οι μαθητές προσπαθούν μέσα από τη γενίκευση και τη διαφοροποίηση να ανακαλύψουν και να κατανοήσουν τις νέες δομές.

Τα χαρακτηριστικά της **επαγωγικής** διδασκαλίας είναι ...

- Οι μαθητές οδηγούνται στην αναγνώριση των κανονικοτήτων **χωρίς ρητή επεξήγηση.**
- Οι κανόνες **προκύπτουν** εφόσον οι μαθητές διαθέτουν αρκετά κατάλληλα παραδείγματα.
- Οι μαθητές **ανακαλύπτουν** τους γραμματικούς κανόνες, ενώ **χρησιμοποιούν** τη γλώσσα.

Τα μέσα για τη διδασκαλία της επαγωγικής διδασκαλίας είναι

- αυθεντικά αντικείμενα στη γλώσσα στόχο / δραστηριότητες
- φύλλα εργασίας που μπορούν να δομηθούν με τρόπο τέτοιο ώστε να οδηγήσουν τους μαθητές στην ανακάλυψη του γραμματικού κανόνα
- αυθεντικά κείμενα
- διάλογοι ή μαγνητοφωνημένες συζητήσεις

Γιατί να διδάσκεται η γραμματική;

- ▶ Η εστιασμένη επανάληψη αποτρέπει την απολίθωση της γλώσσας του μαθητή.
- ▶ Η διδασκαλία γραμματικής μπορεί να λειτουργήσει ως προοργανωτής ώστε να επιτρέψει στους μαθητές να αναγνωρίσουν στη συνέχεια κάποιο γραμματικό φαινόμενο.
- ▶ Η εκμάθηση κανόνων μπορεί να διευκολύνει τους μαθητές στην οργάνωση της γνώσης τους.
- ▶ Μεγαλύτεροι σε ηλικία μαθητές συχνά απαιτούν τη σαφή διδασκαλία της γραμματικής.
- ▶ Μαθαίνοντας γραμματικές δομές συχνά διευκολύνεται η δημιουργική χρήση της γλώσσας.

Προτού μιλήσουμε για τις βασικές τεχνικές της διδασκαλίας της γραμματικής μίας ξένης γλώσσας, ας διευκρινίσουμε πρώτα τρεις όρους, που καθορίζουν τη διδακτική διαδικασία.

- Η **δομή** περιγράφει τον ακριβή τρόπο σύνθεσης του γραμματικού φαινομένου.
- Η **έννοια** περιγράφει το εννοιολογικό περιεχόμενο του γραμματικού φαινομένου, δηλαδή **τι δηλώνει** το γραμματικό φαινόμενο.
- Η **χρήση ή πραγματολογία** αναφέρεται στη μελέτη των σχέσεων μεταξύ γλώσσας (εκφορά) και συγκείμενου (περίσταση) όπου πραγματώνεται (= κωδικοποιείται στη δομή της) η γλώσσα μέσω της γραμματικής (Levinson 1983).

Η **πραγματολογία** ενδιαφέρεται για το **πώς** διατυπώνεται μία φράση, κάτω από **ποιες συνθήκες** γίνεται αυτή η διατύπωση και **ποιοι κώδικες επικοινωνίας** (τόνος φωνής, χειρονομίες, μορφασμοί, κινήσεις του σώματος, κ.ο.κ.) χρησιμοποιούνται.

Η **πραγματολογική διάσταση** της γραμματικής διερευνάται με τις εξής ερωτήσεις:

- 1) **Πότε / Γιατί ο χρήστης της γλώσσας προτιμάει μία συγκεκριμένη γραμματική δομή αντί μίας άλλης, που θα μπορούσε να εξυπηρετήσει τον ίδιο σκοπό;**
- 2) **Πότε / Γιατί ο χρήστης της γλώσσας διαφοροποιεί τη δομή μίας συγκεκριμένη γλωσσικής εκφοράς;**

ΕΙΔΟΣ	ΠΑΡΑΔΕΙΓΜΑ: İYELİK EKİ			
ΔΟΜΗ	İyelik ekleri ben, sen, o, biz, siz, onlar adlarının yerini tutar. Ses uyumuna göre addan sonra aşağıdaki çizelgeye göre değişik biçimlerde görülür.			
	ek	görevi	Değişik biçimleri	örnek
	-im	Ben adının yerini tutar	-im,-um,-üm, -m	Ev-im (benim evim), okul-um, sınıf-ım
	-in	Sen adının yerini tutar	-in,-un-ün, -n	Ev-im (senin evin), okul-un, sınıf-ın
	-ı	O adının yerini tutar	-i,-u,-ü, -sı,-si,-su,-sü	Ev-i (onun evi), araba-sı (onun arabası), okul-u, sınıf-ı
	-ımız	Biz adının yerini tutar	-imiz,-umuz,-ümüz, -miz, -muz, -müz	Ev-imiz (bizim evimiz), okul-umuz, sınıf-ımız
	-ınız	Siz adının yerini tutar	-iniz,-unuz,-ünüz, -niz, -nuz, -nüz	Ev-iniz (sizin eviniz), okul-unuz, sınıf-ınız
-ı	Onlar adının yerini tutar	-i,-u,-ü, -sı,-si,-su,-sü	Ev-i (onların evi), araba-sı (onların arabası), okul-u, sınıf-ı	
ENNOİA	İyelik eki, kişi kavramı verir, bir şeyin kime ait olduğunu belirtir.			
ΧΡΗΣΗ	<ul style="list-style-type: none"> İyelik eklerinden sonra ad durumu ekleri gelebilir. Örneğin: Düşüncenize katılmıyorum. Kararınızdan niçin döndünüz? Ad tamlamalarında tamlamana gelen ek iyelik ekidir. Örneğin: Okulun bahçe-si okulun yol-u 			

Εστίαση
κυρίως στη
δομή

ΣΕ ΕΠΙΠΕΔΟ ΛΕΞΕΩΝ

Boşlukları dolduralım.

1. Senin kitap..... nerede?
2. Onun okul..... çok büyük.
3. Sizin ders..... kaçta başlıyor?
4. Benim anne..... şimdi işte.
5. Bizim sınıf..... geniş ve aydınlık.

Aşağıdaki boşlukları dolduralım.

Benim ad..... Öznur. Ben 21 yaşındayım ve Ankaralıyım. Ben İstanbul Üniversitesi'nde okuyorum. Benim ders..... 09.00'da başlıyor ve 15.30'da bitiyor.. Benim ev..... okula çok yakın. Ben evde 2 arkadaş..... ile kalıyorum. Onların ad..... Sibel ve Demet.
Bizim bir de köpek..... var. Ad..... Boncuk.

Εστίαση σε
δομή και
έννοια

Tablodaki kelimelere iyelik eki ekleyip metne yerleştirin.

a	b	c	d	e
ağabey	ad	fotoğraf	kız	abla

Benim 1)..... Seçil. Hemşireyim. Bu bizim aile
2) Annemin adı Aynur. O
bir lisede öğretmen. İşini çok seviyor. Babamın adı
Mehmet. O bir mimar. Özel bir şirkette çalışıyor.
3)..... Koray üniversitede doktora
öğrencisi. Onun okulu İzmir'de. O iyi bir mühendis
olmak istiyor. 4)..... Seda bankacı. Onun işi
çok zor ve yorucu. Seda evli ve bir 5).....
var. O 2 yaşında. Okula gitmiyor.

Aşağıdaki cümlelerde iyelik ekleri var mı? Yok mu? İşaretleyin.

*	İyelik eki	var	yok
1	Yatak odası üst katta.		
2	Ben hemşireyim.		
3	Sibel okulu çok seviyor.		
4	O gözlüğünü kaybetti.		
5	Türkiye'nin başkenti Ankara.		

Εστίαση
κυρίως στη
χρήση

Οι βασικές τεχνικές διδασκαλίας της γραμματικής.

- ▶ Το μοντέλο ονομάζεται PPP που είναι τα αρχικά των αγγλικών λέξεων **P**resent – **P**ractice – **P**roduce
- ▶ **Present:** Ο εκπαιδευτικός παρουσιάζει νέο περιεχόμενο σε ένα επικοινωνιακό πλαίσιο (π.χ. σε κείμενο). Οι μαθητές αποκτούν τη νέα γνώση. Το επίκεντρο της διαδικασίας είναι η ακρίβεια και ορθότητα.
- ▶ **Practice:** Ο βηματισμός αυτός προσφέρει στους μαθητές τη δυνατότητα να ασκηθούν στη νέα δομή σε ένα επικοινωνιακό πλαίσιο.
- ▶ **Produce:** Στο βηματισμό αυτό οι μαθητές ασκούν ελεύθερη επικοινωνία. Το επίκεντρο βρίσκεται στην άνεση της ομιλίας και την επιτυχή επικοινωνία.

Στη φάση της άσκησης διακρίνονται τέσσερις βηματισμοί, οι οποίοι οδηγούν από την καθοδηγούμενη άσκηση στην ελεύθερη επικοινωνιακή άσκηση.

Οι τέσσερις βηματισμοί της άσκησης είναι

- αυστηρά ελεγχόμενη άσκηση
- ελεγχόμενη άσκηση
- καθοδηγούμενη άσκηση
- επικοινωνιακή άσκηση

Ενα παράδειγμα δραστηριότητας που εφαρμόζεται στο πλαίσιο της επαγωγικής διδασκαλίας της γραμματικής.

Bu yaşlı kadın **anneannemiz**, bizim
O yaşlı kadın **anneannen**.

Örneğe göre boşlukları
tamamlayın.

Bu kadın bizim anne.....,
O kadın senin anne..... .

Bu genç kız bizim kuzen.....,
O genç kız senin kuzen..... .

Bu genç kız bizim kız kardeş.....,
O genç kız senin kız kardeş..... .

bizim	ad+ -miz, -imiz
senin	ad+ -n, -in

Ανακεφαλαίωση:

- ▶ Η Γραμματική είναι σύστημα περιγραφής της γλώσσας.
- ▶ Κάθε διδακτική μεθοδολογία και προσέγγιση αντιμετωπίζει τη γραμματική με το δικό της τρόπο.
- ▶ Η γραμματική μπορεί να είναι «ρυθμιστική» ή «περιγραφική».
- ▶ Τα βιβλία γραμματικής του εμπορίου για τη διδασκαλία της γλώσσας είναι παιδαγωγικές γραμματικές.
- ▶ Η διδακτική προσέγγιση της γραμματικής μπορεί να είναι «δασκαλοκεντρική» (παραγωγική) ή «μαθητοκεντρική» (επαγωγική).
- ▶ Οι σύγχρονες παιδαγωγικές και μεθοδολογικές τάσεις θέλουν, η γραμματική να εντάσσεται σε ένα επικοινωνιακό πλαίσιο.